

עקידת הבנים (יום הזיכרון הבריטי, 1941) - תרגם והעיר: נדב ש. ברמן

פתח דבר (נדב ש. ברמן)

מסה זו היא דרשה שניתנה על ידי הרב פרופ' אליעזר ברקוביץ (רא"ב) בשנת 1941 בעיר לידס באנגליה, לרגל 'יום הזכרון' הבריטי. הדרשה, המתפרסמת כאן לראשונה בתרגום עברי, ראתה אור בספרו **בין אתמול למחר: Eliezer Berkovits, "The Binding of the Sons"**, in: idem, *Between Yesterday and Tomorrow* (Oxford: East and West Library 1945), pp. 25-30. הערות הביאור בסוגריים מרובעים נוספו על ידי המתרגם.

מפתיחת הדרשה ניתן להסיק כי היא נהגתה על ידי רא"ב בתגובה לבקשה שהופנתה לרבני בריטניה דאז על ידי הרב הראשי של בריטניה, יוסף צבי הרץ (1872–1946, כיהן משנת 1913 עד מותו). הרב הרץ שלח ככל הנראה אגרת לקהילות יהדות בריטניה ובה ביקש לציין את 'יום הזיכרון והמסירות' הבריטי לזכר חללי מלחמת העולם הראשונה ואלו שנהרגו מאז תחילת מלחמת העולם השנייה. ברקוביץ, מצדו, תהה בדרשה זו באופן יסודי על עצם מושג המסירות שאותו תבעו המלחמות הללו, ועל ה"טירוף" הרעיוני שהוביל אליהן, עליו הרחיב לימים בספרו **אמונה לאחר השואה**, שהמקור האנגלי שלו התפרסם בשנת 1973.

אליעזר ברקוביץ נולד בחבל טרנסילבניה (רומניה של היום) בשנת 1908 להוריו דב בער וברטה ברקוביץ. בגיל 15 נסע ללמוד בישיבת קלויזנברג, בראשה עמד הרב עקיבא גלזנר, בנו של הרב משה שמואל גלזנר, ממייסדי 'המזרחי'. בשנת 1924 נדד ברקוביץ לפרנקפורט על נהר מיין, שם למד שלוש שנים בישיבה בקהילה מייסודו של רש"ר הירש. בשנה הרביעית החל ללמוד באוניברסיטת פרנקפורט, ובשנת 1928 נסע לברלין, שם למד בבית המדרש לרבנים בברלין ע"ש הרב עזריאל הילדסהיימר, והוסמך לרבנות ולדיינות בשנת 1934 על ידי הרב יחיאל יעקב ויינברג, ראש ביה"מ דאז. ההסמכה כללה גם כתיבת עבודת ד"ר באוניברסיטת ברלין, שבמקרה של רא"ב עסקה בדויד יום והדאיזם.

בינואר 1933 התחתן ברקוביץ עם סאלי (לבית ביקל) אותה הכיר בברלין, ובאותו החודש עלו הנאצים לשלטון. משנת 1933 עד שנת 1939 כיהן רא"ב ברקוביץ כרב בית כנסת גדול בברלין. בדרשותיו שם ביקר רא"ב את התרבות הגרמנית בת הזמן, ובעקבות זאת איימו עליו שלטונות גרמניה בגירוש. בשנת 1939, זמן קצר לאחר ליל הבדולח, הבין ברקוביץ שעומדים לגרשו מזרחה למחנה ריכוז, ושלח את אשתו ושני בניו (אברהם ושמשון) לחיפה אל משפחת אמו. הוא עצמו ברח והגיע ללונדון במרץ 1939. כשנמלט לאנגליה, לקח עמו ברקוביץ את כתבי היד ההלכתיים של הרב ויינברג, ולכן הם נקראו **שו"ת שרידי אש**. משפחתו של ברקוביץ הצטרפה אליו בלונדון, ובשנת 1940 הם עברו לעיר לידס באנגליה, שם כיהן כרב קהילה, ושם נולד בנו השלישי, דוב. דא עקא, אביו של רא"ב לקה בלבו שבוע לפני פלישת הנאצים לרומניה; אמו, שתי אחיותיו ואחיו נרצחו על ידי הנאצים.

לאחר נדודים לאוסטרליה ולארצות הברית, שכללו כהונה כרב וגם עיון וכתובה הלכתית ופילוסופית, עלו הרב פרופ' ברקוביץ ואשתו לירושלים בשנת 1975 (אברהם ודוב, לימים פרופ' ברום ברקוביץ והרב דוב ברקוביץ, עלו ארצה מוקדם יותר), שם פעל וכתב רא"ב עד פטירתו בשנת 1992. המחקר המקיף ביותר על משנת רא"ב הוא ספרו של ד"ר מאיר רוט, **אורתודוקסיה הומאנית: מחשבת ההלכה של הרב פרופ' אליעזר ברקוביץ משנת 2013**. תודת המתרגם נתונה לר' דוב ברקוביץ על הערותיו לנוסח עברי זה, וכן למערכת 'ישר' ולד"ר אורית קמיר.

הרב אליעזר ברקוביץ, 'עקידת הבנים' (יום הזיכרון הבריטי, 1941)

א.

בשם הרשויות הדתיות של מדינה זו נתבקשנו על ידי הרב הראשיו לציין את השבת שלפני יום שביבת הנשק [Armistice Day] "בתור 'יום הזיכרון והמסירות' [Day of Remembrance and Dedication] כמו בשנה שעברה – זיכרון לא רק של מי שמסרו את נפשם במלחמה הקודמת [מלה"ע הראשונה] אלא גם של מי, מעמנו ומבנות בריטנו, שנתנו את חייהם במלחמה הנוכחית; ומתוך מסירות למטרה הנעלה שתבע עמנו מעצמו".

זיכרון ומסירות הן שתי מילים שנשחקו עד דק במהלך ההיסטוריה האנושית; השתמשו בהן לעתים קרובות ותמיד באותה דרך לא מוצלחת.

זהו למרבה הצער המצב שבכל דור ישנם מי שצריכים למסור את נפשם, ועל כן צריכים להיזכר.

כמו כן, למרבה הצער נתבע כל דור לפחות פעם אחת בחייו, 'למטרה הנעלה' [High Cause] הדורשת מאתנו להיות נכונים למסור את נפשנו.

השיבה המתמדת של התביעות הללו רק מוכיחה שאיננו יודעים כיצד לזכור או איך להתמסר ל'מטרה הנעלה'. שכן מטרת ההתמסרות צריכה להיות יצירת עולם שבו אף אדם אינו צריך יותר להדרש למטרה הנעלה המפורסמת המצריכה את נתינת חייו במטרה שדורות העתיד יחיו יותר בשלום.

עד כה נכשלנו בכך.

כמובן, המשמעות של זכירת הרוגינו לא יכולה להיות רק כיבוד זכרם, הבעת יגוננו והכרת תודתנו. מטרת הזכירה צריכה להיות יצירת עולם שבו אין מעשי-הזכרה של מי שהביאו את הקרבן הנעלה, באין עוד צורך למות בעבור 'מטרות'.

מטרת הזכירה צריכה להיות יצירת עולם שבו אין מעשי-הזכרה של מי שהביאו את הקרבן הנעלה, באין עוד צורך למות בעבור 'מטרות'. עד כה, כשלנו בכך.

עד כה, כשלנו בכך. כשלנו משום שעדיין איננו יודעים כיצד לזכור, איננו יודעים כיצד להתמסר. היכן טמון האשם או הטעות? אפשר לגשת לשאלה זו מזויות רבות. ב'יום הזכרון והמסירות', על כל פנים, אנסה לגשת לכך באמצעות הכלי של הפשוטה והבסיסית בין המילים – המילה 'אמא'. איננו יודעים כיצד לזכור, כיצד להתמסר, כי בנינו ציויליזציה שהזניחה, ואפילו התעלמה, מהאם.

ב.

הדבר שאני מתכוון אליו מובע באופן מרשים בפרשת השבוע שלנו [פרשת וירא]. שם אנו קוראים את הסיפור הנודע על עקידת יצחק. אלהים אמר לאברהם: "קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המריה והעלהו שם לעלה על אחד הקרים אשר אמר אליך" [בראשית כב, ב]. ואברהם קם השכם בבוקר, נחוש למלא את פקודת האל, ולקח את בנו יצחק.

הרבה מאד נאמר ונכתב על הנושא. התרגלנו להעריץ את אברהם. אולם, בשנים האחרונות, מאז שהחלה הטרגדיה הנוכחית של המין האנושי, בכל פעם שאנו קוראים את סיפור העקידה, אנו בקושי חושבים על אברהם; אני חושב על מישהו אחר, על מישהו שאפילו אינו מוזכר בסיפור, שנראה כי לחלוטין נשכח, ושחלקו היה דוקא הטרגי ביותר בדרמה הגדולה: שרה, האם. אברהם ויצחק קיבלו על עצמם לקיים את צו האל, הם הקדישו את עצמם למטרה נעלה ביותר, הם היו גיבורים. אך לא היה שום צו עבור שרה. היא היתה רק האם ואף אחד לא חשב עליה.

קח את בנך, את יחידך, אשר אהבת, קח את יצחק, אמר אלהים לאברהם. ואברהם היה אדם דגול, גדול מאד למעשה; הוא לא היסס. הוא השכים בבוקר ולקח את בנו.

ברם, אני תוהה, האם לא היה [אברהם] גדול אף יותר לו השיב כך: ריבונו של עולם, אני נכון לבצע את הוראתך. אולם, אתה מבין, הוא [יצחק] אינו רק הבן שלי. ישנה גם שרה, והוא הרבה יותר בנה מאשר בני. אחרי הכל, אני רק האב, והיא האם. הבה נשאל גם אותה. האם היא מוכנה לתת את בנה כקרבן עולה?

דא עקא, אין כל אזכור של האם. בצל המטרה הנעלה של האיש הדגול, האם נשכחה.

האם לא היה אברהם גדול אף יותר לו השיב כך: ריבוננו של עולם, אני נכון לבצע את הוראתך. אולם, אתה מבין, הוא [יצחק] אינו רק הבן שלי. ישנה גם שרה, והוא הרבה יותר בנה מאשר בני. אחרי הכל, אני רק האב, והיא האם. הבה נשאל גם אותה. האם היא מוכנה לתת את בנה בקרבן עולה? דא עקא, אין כל אזכור של האם. בצל המטרה הנעלה של האיש הדגול, האם נשכחה.

בזכרנו את היצחקים הרבים מספור שהועלו בידי אבותיהם לשם מטרה נעלה כזו או אחרת, אנו מוכרחים לתאר את הציויליזציה שלנו בתור ההיסטוריה של 'האדם הדגול' שמתמסר שוב ושוב ל'מטרות נעלות' ושוכח את האם.

ה'אדם הדגול' הוא כמעט אף פעם לא גדול כמו שהיה אברהם: ה'עילה הנאצלת' היא כמעט אף פעם לא כה נשגבת וכה טהורה כפי שהיתה עילת אברהם. בדרמה הנוראה של עקידת הבנים והעלאתם מעלה למטרות הנעלות, המופעלת בידי העמים לאורך כל ההיסטוריה המתועדת, מקום האל תדיר נתפס בידי מולך [Moloch] צמא-דם כלשהו, ומקום אברהם נתפס בידי 'אנשים דגולים' כביכול שהיו משרתיו המשוגעים של המולך. ובעקבות זאת, שלא כמו במקרה של אברהם, אין אף אחד שיעצור את ידיהם [או חזות המאכלת] של האבות.

ועדיין נראה לי שיש דבר אחד שיוכל לעצור את היד הנשלחת, לנשל את המולך מהכתר שגזל, ולקרוא חזרה את ה'אדם הדגול' אל הנורמליות: זכרון האמהות.

בשנים הנוראות האלו, תהיתי תדיר האם מי שכל כך נכונים להרוס חיים ושמחה חושבים אי פעם על אמהותיהם. האם, בחשבם על אמהותיהם, היו עדיין מסוגלים להרוס ולבצע את כל מעשי הזוועה שבאמצעותם חללו את טבע האדם? האם, לו נצרו בליבם את תמונות האם שלהם, לא היו זוכרים שהאדם האחר הוא גם צאצא, בן, ושגם אימו מייחלת שיחיה וישמח?

בדרמה הנוראה של עקידת הבנים והעלאתם מעלה למטרות הנעלות, המופעלת בידי העמים לאורך כל ההיסטוריה המתועדת, מקום האל תדיר נתפס בידי מולך צמא-דם כלשהו, ומקום אברהם נתפס בידי 'אנשים דגולים' כביכול שהיו משרתיו המשוגעים של המולך. ובעקבות זאת, שלא כמו במקרה של אברהם, אין אף אחד שיעצור את ידיהם של האבות.

האם תהיינה שוב מלחמות אם האבות יבינו שבניהם הינם קודם כל בנים של האמהות? אם, במקום להיות כה נלהבים להקריב את בניהם לשם סיבותיהם, היו [האבות] חושבים לרגע על האמהות, ואז הולכים אליהן ואומרים להן כך: 'אמהות ילדינו, ישנה מטרה נעלה בעולם שלמענה התמסרנו. אנו צריכים את הבנים, את ילדיכן, אנו זקוקים לחייהם לצורך המטרה הנעלה. האם נוכל לקבל אותם?'

האם האמהות, לו הושארו להחליט עבור עצמן, היו מכירות במטרה נעלה כלשהי מלבד הגדולה והקדושה שבמטרות, זו של היות אמא, של הענקת חיים והגנה על החיים?

ג.

איננו חושבים על האמהות. אנו שוכחים אותן. אין להן את המקום, לא את הכבוד, ובטח לא את הכח שצריך להיות ברשותן. שכן הציויליזציה שלנו היא זו של 'האב הגדול' ושל 'המטרה הנעלה' שלו. וכל אחד חייב לחשוש שכל עוד זה המצב, נצטרך להמשיך לזכור דור אחרי דור את 'מי שמסרו את נפשם'.

'האב הגדול' הוא בדרך כלל כה קטן שהוא אינו יודע אפילו כיצד לזכור את בניו. הוא זוכר אותם כגיבורים שמתו למען משהו שראוי למות למענו; לפיכך, הוא מסוגל לראות צידוק ומובן בטרגדיה שלהם. בזכרנו אותם אנו מבקשים לנחם עצמנו על האובדן; ישנה תמיד מטרה נעלה המצדיקה את הקרבן הנעלה ביותר. אולם, אם אתה מצדיק את האובדן, אם אתה מסוגל למצוא בתוכו משמעות, אתה כבר מכין את המלחמה הבאה.

הבה לפחות נלמד מהאמהות כיצד לזכור. החוש הבריא של האם, אם לא הושחת בידי הציויליזציה הגברית, אינו זוכר גיבורים עטורי תהילה, אלא ילדים שמתו טרם זמנם, שמתו כי האבות היו טפשים מספיק כדי לאפשר את קיומו של 'סדר' עולם שבו מלחמה נהייתה לדרך הזמינה ביותר לאושר אנושי.

החוש הבריא של האם, אם לא הושחת בידי הציויליזציה הגברית, אינו זוכר גיבורים עטורי תהילה, אלא ילדים שמתו טרם זמנם, שמתו כי האבות היו טפשים מספיק כדי לאפשר את קיומו של 'סדר' עולם שבו מלחמה נהייתה לדרך הזמינה ביותר לאושר אנושי.

ברגע זה, הצו ההכרחי הוא לאזור את כל הכח שנותר בכל בני האדם החופשיים בעולם לשם השמדת כוחות האופל המאיימים להטביע את המין האנושי. אולם הבה נחוש אימה בתוך עולם שבו מצב כזה יכול להתעורר. הבה נזכור את הטירוף של השנים הקודמות אשר הוביל באופן בלתי נמנע אל האסון הנוכחי.

יש תכניות רבות לשם מניעת חזרתו של מצב שכזה. היו תכניות כאלה אחרי המלחמה הקודמת, ישנן תכניות כאלה אחרי כל מלחמה. עד כה, הן לא הועילו. ולפעמים, נדמה כי הן נכשלו בגלל שהאבות הטביעו אותן. אבות הנוטים להתמסר לכל סוגי המטרות שבהן

הם שוכחים את טעויות העבר, את הטרגדיות של העבר, וכך מאפשרים לעולם להסחף למצב שבו הבנים חייבים לתת את חייהם בכדי ש'החיים' יתאפשרו.

היום, לו תהיה זאת התמסרותנו: לפטור את העולם מכל סיבה שדורשת קרבן אדם.

לו יהיה זה זכרוננו: לזכור את סבלן של האמהות ברחבי כל העולם העצוב הזה.

ולו תהי זו מטרת השלום: לא עוד אמהות סובלות; לא עוד תצטרך אם לסבול בגלל רעב של ילדתי, או כי לילדתי אין סיכוי לחיים מלאים ושבעי רצון. לא עוד תהיינה אמהות אומללות כי ילדיהן חויבו למסור את עצמם למען 'מטרה נעלה' כזו או אחרת.

ולו תהי זו מטרת השלום: לא עוד אמהות סובלות; לא עוד תצטרך אם לסבול בגלל רעב של ילדתי, או כי לילדתי אין סיכוי לחיים מלאים ושבעי רצון. לא עוד תהיינה אמהות אומללות כי ילדיהן חויבו למסור את עצמם למען 'מטרה נעלה' כזו או אחרת.

בזכרנו את המתים, הבה נזכור את האמהות. בהתמסרותנו, הבה נתמסר למען המטרה האחת הזו: אמהות מאושרות ברחבי כל העולם.

אחרית דבר (נדב ש. ברמן)

הדרשה 'עקידת הבנים' נכתבה בעיצומה של מלחמת העולם השנייה. דוקא בגלל שברקוביץ לא היה פציפיסט, מקבלת ביקורתו על המלחמה ועל פולחן ה'מולך' המשתקף בה נופך ביקורתי במיוחד, המזכיר את הפציפיזם של הרבנים שמואל אהרן תמרת ואברהם חן, למרות שלדמויות אלה לא היתה השפעה ברורה עליו. לביקורת זו על אודות הקשר בין אלימות, מדינה וקרבן אדם, יש הדהודים בהקשרים רבים. פרופ' משה הלברטל, למשל, טוען כי "בני האדם מעולם לא יצרו מזבח גדול יותר למולך מאשר המדינה הריכוזית. הרעב של המדינה המודרנית לקרבן אדם אינו יודע שובע" (On Sacrifice, NJ: Princeton University Press 2012, p. 105), תרגום נש"ב).

מנקודת המבט של ביקורת התרבות, הדרשה של ברקוביץ מעוררת שאלות מרתקות לגבי הקשר בין מוסר, מגדר, לאומיות וכח. למשל, הדגש של רא"ב על סגולות הנשיות והאמהיות החומלת כחלופה לאתוס הגברי הכוחני, עוד בשנת 1941, לפני הביקורת שהועלו ב'גל השני' של הפמיניזם שראשיתו מזוהה עם צאת המין השני של סימון דה-בובואר בשנת 1949. דומה כי העמדה הפמיניסטית שמביע ברקוביץ קרובה יותר ל'פמיניזם של הבדלים' או 'פמיניזם תרבותי-התייחסותי' (למשל זה המזוהה עם לוס איריגארי), הטוען כי ישנם מאפיינים רווחים-סטטיסטית אצל נשים ואצל גברים (גם אם בכוחם של מנגנוני חינוך, תרבות, רפואה ותעמולה לשנותם או להטותם), וכי יש זיקות כלשהן בין מאפיינים גופניים לנפשיים אצל נשים ואצל גברים. ניתן לזהות קרבה

מיוחדת בין הטיעון של ברקוביץ בדרשה זו לבין הקו הפרו-אימהי שבטאה ההוגה הפמיניסטית אדריאן ריץ' בספרה **ילוד אשה**, שהמקור האנגלי שלו פורסם בשנת 1976.

האם רא"ב נקט כאן במהותנות חמורה באשר לטבע האדם, המין הנשי והאמהות? ברור שהוא לא חשב שכל הנשים הן מלאכיות בעוד גברים באשר הם הינם שטניים. אולם ברקוביץ זיהה בתופעת וחויית האמהות ענין סגולי, שוחר חיים, שראוי לראות בו דגם מוסרי של בחירה בחיים. מבחינה זו, אפשר לזהות אצל רא"ב עמדה פרגמטית המאופיינת ב'מהותנות אסטרטגית' – מונח שטבעה התיאולוגית הפמיניסטית סרין ג'ונס – כלומר הצבעה היוריסטית-חינוכית על מאפיין אנושי רווח, גם אם יש לו חריגים (בהקשר של מושג האמהות, חשבו למשל על התנהגויות הוריות פוגעניות עקב דיכאון לאחר לידה), כדי להדגיש רעיון מוסרי או אנושי מסוים.

ברקוביץ זיהה בתופעת וחויית האמהות ענין סגולי, שוחר חיים, שראוי לראות בו דגם מוסרי של בחירה בחיים.

ראיה לכך שטענת רא"ב בדבר ייחודיות האשה לא היתה פונדמנטליזם שמרני בנוסח 'כל כבודה בת מלך פנימה' עולה מעמדתו ההלכתית בדבר ההכרה בשוויון ערך האשה לאיש. עמדה זו קבלה ביטוי נרחב במשנתו ההלכתית של רא"ב בחמשת העשורים הבאים, ובייחוד בספרו (1990) *Jewish Women in Time and Torah*. אהדתו לתנועת הקיבוץ הדתי ולאתוס של חברת גברים-נשים משותפת מעידה אף היא על מגמתו השוויונית של רא"ב.

ברקוביץ מבקש בדרשה זו להכליל לגבי תופעת האמהות, ולקשרה דוקא לנשים (להבדיל מדגש אפשרי על אבות ועל אבהות). מצד שני, ברקוביץ אינו מבקש לשלול מגברים את זכויותיהם או לשעבדם; הוא אינו קורא למשל ל'הרס הפטריארכיה' בסגנון שניתן לשמוע לעתים בעידן הנוכחי. אפשר אפוא לומר שהוא מפגין כאן הומניזם או פמיניזם המבוסס על מסדנות מתונה (moderate foundationalism) לגבי היחס לנשים ולאמהות, ולא על מהותנות או מסדנות חמורות. למול 'פוליטיקת הזהויות' בת זמננו, שבה לכאורה נאסר לדבר מגרוננו של הזולת, מחשש לפטרנליזם או ל'ניכוס תרבותי', מציג רא"ב עמדה מאתגרת, שבה גבר (לבן ואשכנזי) מבטא הערכה עמוקה לסגולות מוסריות שהן נחלת המין הנשי, שאליו אינו משתייך.

עצם טענתו של ברקוביץ מעוררת כמה שאלות. ראשית כל, האם אכן ניתן להגיע למצב הרמוני שבו יתייתר הצורך במלחמות, וב'קרבת האדם' הכרוך בהם. שאלה זו סבוכה יותר במציאות היהודית-ישראלית במזרח התיכון, הנתונה לא רק בסכסוך ישראלי-ערבי וישראלי-פלסטיני, אלא גם, כטענת פרופ' חביבה פדיה, ב'משולש קטסטרופלי' בין תביעות ושאיופות גאולה שמקורן בנצרות ובאסלאם. באופן ספציפי יותר, אפשר לשאול בעקבות טענת רא"ב האם מצב שבו נשות העולם יקבלו ייצוג שווה או הולם במנגנוני קבלת החלטות יוכל למנוע את פריצת המלחמות? האם, בהצעת ד"ר אראלה שדמי, 'מורשת האמהות' – החופפת לכאורה לעמדת ברקוביץ בדרשה זו – תביא לכינון אנושות המורכבת מחברות לאומיות המנהלות יחסי גומלין הרמוניים שיסיימו את 'קרבת האדם' שתובע 'אל' או אליל המלחמה? האם עולם כזה יוכל להיות בר-השגה במצב שבו חלקים גדולים מהאנושות אינם מקבלים את שוויון ערך האדם ואת מעמדה השוויוני של האשה, ומקבעים את מעמדה המשועבד? ואולי חברות אנושיות שאינן דוגלות בערכים הומניסטיים ודמוקרטיים כאלה, הן עצמן גורם המביא להתלקחותן של מלחמות בזירה הבינלאומית והמקומית?

עצם טענתו של ברקוביץ מעוררת כמה שאלות. ראשית כל, האם אכן ניתן להגיע למצב הרמוני שבו יתייחר הצורך במלחמות, וב'קרבן האדם' הכרוך בהם. שאלה זו סבוכה יותר במציאות היהודית-ישראלית במזרח התיכון, הנתונה לא רק בסכסוך ישראלי-ערבי וישראלי פלסטיני, אלא גם, כטענת פרופ' חביבה פדיה, ב'משולש קטטרופלי' בין תביעות ושאיפות גאולה שמקורן בנצרות ובאסלאם.

בהקשר של החברה הישראלית בת זמננו, מעוררת דרשתו של הרב ברקוביץ שאלות רבות. למשל: מה ניתן ללמוד מדרשה זו לגבי אסטרטגיות שיח ופרקטיקות המעצבות את ההון התרבותי המיוחס לאמהות ולהורות, כמו המונח "חופשת לידה", המתעלם מהעבודה, ההשקעה ותשומת הלב הכבירות המושקעות בתינוקות ובגידולם (מטעם זה הצעתי בזמנו לח"כ רחל עזריה לשנות את שם המונח ל'עמל-לידה', או בקיצור 'עמלידה'). כמו כן, אפשר לשאול האם מצבם של ילדים, ילדות ומבוגרים עתיד להשתפר בחברה מיליטנטית, שבה נשיאת הנשק נתבעת באופן שוויוני מגברים ונשים, ולמעשה מכלל האזרחים? או, כפי שחוששות חוקרות והוגות כגון פרופ' תמר רוס וד"ר אורית קמיר, נשים ונשיותן נוטות להבלע בתוך המנגנון הצבאי ה'גברי', ולא יהיו מסוגלות לעדנו ולשכך את האלימות המאפיינת את פעילותן?

לבסוף, ניתן להזכיר את טענת פרופ' קרול גיליגן, לפיה ה'קול הנשי' המסרב לציית לצווים אתיים מבוססי-כללים ומופשטים המנותקים מנסיבות וממחויבויות אנושיות, הוא קול שמבחינה מסוימת מהדהד בנפשם של כל אדם וכל חוה, של נשים וגם של גברים. גם את הטענה הזו אפשר לראות כ'מסדנות מתונה', או מהותנות אסטרטגית. האם הרב ברקוביץ היה מסכים לטענה פסיכולוגית דיאלקטית כזו? לאור תפיסתו ההומניסטית והשוויונית, יתכן מאד שכן. בפרפרזה על המדרש על יוסף שראה את 'דיוקנו של אביו' (בבלי סוטה לו ע"ב) בשעה שניסתה אשת פוטיפר לפתותו, אולי היה ברקוביץ מציע כי למול הפיתוי התנאטי או שוחר-המוות של "סדר' עולם שבו מלחמה נהיית הדרך הזמינה ביותר עבור אושר אנושי", על בנות ובני האדם לשוות לנגד עיניהם גם את דיוקן אמם, יולדתם, ולהשתדל לבחור בחיים, בדרך עץ החיים, כשם ספרו של הרב דוב ברקוביץ, בנו של רא"ב וממשיך דרכו (שהקים בירושלים בתחילת שנות השבעים מסגרת חלוצית ללימודי תלמוד לנשים בבית המדרש 'פרדס'). דומני שהדיון בקשת הסוגיות הללו עשוי להתעשר על ידי עיון בדרשה הרדיקלית והמאתגרת של רא"ב על 'עקידת הבנים' הטוענת כי השיבה המתמדת והמדממת של 'העקידה' נגרמת על ידי שבחת האמהות והאמהות.

ד"ר נדב שיפמן ברמן הוא תוקב מחשבת ישראל, ועמית מחקר בפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה. הוא נשוי ואב לארבעה, מתגורר בירושלים וחבר קהילת 'הקהל'. ב- 11 באוקטובר עמד לעלות מופע של לחניו לשירי משוררים עבריים, אשר נדחה לעתיד לא ידוע עקב מתקפת החמאס.

רוצה לקבל עדכונים על טורים חדשים בישראל?

להצטרפות לעדכון יומי בקבוצת הווטסאפ השקטה שלנו, [לחצו כאן](#).

להצטרפות לרשימת תפוצה לעדכון שבועי בדוא"ל - [כאן](#).